

ศิลาจารึกเกี่ยวกับอาณาจักรศรีจันนาศะ

ของ

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์

หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงแปล มหาน้ำ ทองคำวรรณ ตรวจแก้

๑. ศิลาจารึกหลักใหม่ ค้นพบใน กว่า ปัจจุบันจารึกนี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถาน
พระนครศรีอยุธยา พระนครศรีอยุธยา

บทความนี้พิมพ์เป็น ภาษาฝรั่งเศส พื้นที่ลาที่มีจารึกสูงประมาณ ๔๕ เซน-
ในวารสารสยามสมาคมเล่มที่ ๓๕ ตอนที่ ๑ ติเมตร และกว้าง ๒๒ เซนติเมตรทั้งสอง
เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๔๔ (พ.ศ. ๒๔๘๗) ด้าน ด้านแรกมีจารึกภาษาสันสกฤต ๑๘
หน้า ๗๓-๗๖ มีใจความดังต่อไปนี้

ในการที่ถนัดใน พระนคร ศรีอยุธยา (บันทึกที่ ๑๑-๑๒) ซึ่งแต่งเป็นอารยา

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้ค้น จารึกเริ่มต้นด้วยการสรรเสริญ ๒ บท
พบแผ่นศิลามี จารึกสอง ด้าน อยู่ใน เนินดิน คือบทแรกสรรเสริญพระคังกร (ศิวะ) และ
ใกล้กับโบสถ์พราหมณ์หรือเทวสถาน ทาง บทที่ ๒ สรรเสริญนางปารพตีซึ่งร่วมกับ
ทิศตะวันออกของตัวเมืองพระนคร ศรีอยุธยา พระศิวะภายใต้รูปอรรชนารี ต่อจากนั้นจึง

ใกล้กับสะพานเก่าซึ่งมีนามว่าสะพาน กล่าวถึง ราย พระนาม พระราชา แห่ง อาณา
ชีกุน ข้ามคลองชีกุน จักรจันนาศปุระ ชื่ออาณาจักรนี้ยังไม่เคยมี

ไม่ทราบว่าศิลาจารึกหลักนี้มาจากไหน กล่าวไว้ในจารึกอื่น ๆ ที่ค้นพบกันในแหลม
ตามสภาพที่ค้นพบก็ อาจ กล่าวได้ ว่าคงอยู่ที่ อินโดจีน พระราชาองค์แรกซึ่งไม่ได้บอก
นั้นมาตั้งแต่ครั้ง พระนคร ศรีอยุธยา ยังเป็น ศักราชทรงพระนามว่าภคทัตต์ ผู้ที่สืบต่อ
ราชธานี เราไม่สามารถทราบได้ว่าศิลา ลงมาจากพระเจ้าภคทัตต์ องค์หนึ่ง ทรงพระ
จารึกนี้อยู่ที่นั้นมาตั้งแต่แรกสร้าง หรือนำ นามว่า สุนทรปรากรม พระเจ้าสุนทร
มาจากที่อื่น แต่ก็คงจะนำมาจากที่อื่นมาก ปรากรมทรง มีโอรส ทรง พระนามว่า สุนทร

วรมัน พระเจ้าสุนทรวรมันทรงมีโอรส ๒ องค์ องค์พี่ทรงนามว่านรูปคิสังหวรมัน ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ แห่ง อาณาจักรศรีจนาทสะ องค์น้องทรงนามว่า มงคลวรมัน ได้โปรดให้สร้างจารึกหลักนี้ เพื่อฉลองการ สร้างพระรูปพระชนนีเป็น พระเทวี คือชายา ของพระคิวง เมื่อศักราช ๕๕๙ (พ.ศ. ๑๔๘๐)

ราชวงศ์นี้ได้ปรากฏขึ้นใน ศิลาจารึก หลักนี้เป็นครั้งแรก และแตกต่างไปจาก ราชวงศ์ที่ปกครองอาณาจักรขอมอยู่ในขณะ นั้น ขณะนั้นพระราชแห่งอาณาจักรขอม คือพระเจ้าชัยวรมันที่ ๔ ซึ่งประทับอยู่ที่ ไชก การกยาร์ (Chok Gargyar) หรือเกาะ แกร์ (Koh Ker) พระเจ้าภคทัตต์มีพระนาม เช่นเดียวกับ พระราชาที่ปกครอง อาณาจักร ในแหลมมลายูที่ ชาวจีน เรียกว่า ลังยา เสียว ใน พ.ศ. ๑๐๕๙ พระเจ้าภคทัตต์แห่ง อาณาจักรลังยาเสียวเป็นโอรส ของพระราช ซึ่งภายหลัง ที่ได้เสด็จไป ประทับ อยู่ใน ประเทศอินเดียแล้ว ก็ถูกพวกขุนนางใน ราชอาณาจักรเขมรเชิญให้เสด็จ กลับมาและ ได้ทรงครองราชย์อยู่นานถึง ๒๐ ปี แต่ค่านามภคทัตต์คนนี้เป็นนามที่มีอยู่ทั่วไป และ เราก็ไม่สามารถกล่าวได้ว่า พระเจ้าภคทัตต์ แห่งอาณาจักรศรีจนาทสะกับพระเจ้าภคทัตต์

แห่งอาณาจักรลังยาเสียว นั้น เป็น องค์เดียวกันหรือไม่

จารึกตำแหน่งที่สอง ๑๗ บันทึกให้คำ วิสาขานยนามซึ่งมีคำเขมรว่า “ขุณฺ (ทาส)” นำหน้า วิสาขานยนามเหล่านี้ก็เป็นภาษา เขมร เช่นเดียวกัน และ คำนำ หน้าที่ใช้ว่า “โหม ไต สี กวาลู” ก็เป็นเช่นเดียวกับที่มี ปรากฏอยู่ในจารึกเมืองพระนคร (Angkor) ประเทศกัมพูชาในขณะนั้น จารึกค้ำนี้ยัง ใช้คำเขมรอีกหลายคำเป็นต้นว่า “กุนฺ (เด็ก) เปมวายุ (เด็กอ่อน) รัตวฺยฺ (เด็กกำลังเดิน ๒ คน) รุโนจู (พระจันทร์ ข้างแรม) จันมฺตุ (ทั้งหมดหรือไม่เป็น หมัน) ทุนยฺมฺปราม (หูกุ)”

ดังนั้นใน พ.ศ. ๑๔๘๐ คือราว ๓๐๐ ปี ภายหลังจาก ศิลา จารึก ภาษามอญ ซึ่ง ค้น พบที่ เมืองลพบุรี และราว ๑๐๐ ปีก่อนศิลาจารึก ขอมในศักราช ๙๔๔-๙๔๗ (พ.ศ. ๑๕๖๕- ๑๕๖๘) ในพระนามของพระเจ้าสุริยวรมัน ที่ ๑ แห่งเมืองพระนครในประเทศกัมพูชา ดินแดน แถบ พระนคร ศรีอยุธยา ก็ ตกเป็น ของอาณาจักรหนึ่งซึ่งยังไม่ ได้เข้าร่วมอยู่ใน อาณาจักรขอม แต่ลักษณะขอมก็ได้เข้ามา แทนที่ลักษณะมอญแล้ว เป็นการแผ้วถาง ทางในการที่พระราชแห่งเมือง พระนครใน

ประเทศกัมพูชาจะไ้ทรงรวมอาณาจักรนี้ใน กล่าวได้ในปัจจุบันว่ามีอาณาเขตกว้างขวาง
เวลาต่อมา แค่นั้น และมีราชธานีอยู่ที่พระนครศรี
สำหรับอาณาจักร ที่ ชื่อว่าศรีจันนาสะ อยุรยาหรือที่เมืองอื่น ๆ เป็นต้นว่าเมือง
หรือจันนาสะประแห่งนี้ เราก็งยังไม่สามารถ ลพบูรี

จารึก
ด้านที่ ๑

๑	(๑) เนตรราชจิริทุทศุฎกาเมน	ศงฺกเรณ ชิตนุ ฐรวุม
	(๒) โลกทาทรายาทุ ภูโย	โย รุทุเชนุทุสุวทุทลาธระ //
๒	(๓) นมทุธวมุหฺรเทหารุทุช	หาริณีมฺ หิมวตฺสุตามุ
	(๔) อมฺวาน เวติ สาสงฺกมฺ	ปศฺยติ สุมฺ คุโห ปี ยามุ //
๓	(๕) ภูโกไซ ภูโย ภูวน	ภูตฺภุติวิภูษณะ
	(๖) ศรีภูโกไซ ภคทตฺทาทฺยาศุ	จันนาสะปฺรภูษะ //
๔	(๗) ตทหนฺว เย วฤทุชกตศุ	ศรีสุนฺทรปรากรมะ
	(๘) กุลมฺ อทฺทโยตยนฺนฺ อาสีท	คคณฺย จนฺทุรมา อิว //
๕	(๙) ยศุ ศรีสุนฺทรวรมฺมาชฺยะ	กานตฺยยา เสานฺทรยฺยชาริณาม
	(๑๐) วิราณามฺ อธิกศุ ศกตฺยยา	ตฺสฺยาศุรตฺนโย ภวตฺ //
	(๑๑) ศรีมทฺวปฺรู สย	สฺตศุ
	ศรีนรปติสิงหวรมฺมสฺสชฺโณ	ย :
๖	(๑๒) ศรีจันนาสะธิปติศิ	
	ศรีปติรุ อิว วิกรมฺ เมนาสีตฺ //	
๗	(๑๓) ตสฺย มงฺกต วรมฺมาชฺโย	โย นุไซ ธิกธิธฺตฺติ :
	(๑๔) วิรฺยคามภีรฺยฺยมาธฺรฺยฺย—	เศารฺยโยศฺวรฺยฺย — —
๘	(๑๕) นเวนฺทฺริโยศฺวรฺยฺยศเก	เทวีสมฺสฺถา — — —
	(๑๖) ชนฺนีปฺรติมามฺ เปราธม—	ปฺรติติ — — — —

- ๙ (๑๗) = ตีริตม วจสฺ เตน ที = = = = =
(๑๘) = = วรปน = = = = =

ด้านที่ ๒

// ขุณฺ์ //

- (๑) โข ปุรวว ฤณ. โข จก— (๒) โข ส้อย (โฆ) ส้อย โส
(๓) กฺวาล ชุสย— กปีตุ (๔) ไท กน—อินฺ กฺวณฺ ไท กนฺสนฺ. (๕) ไท กํ
ไต กนฺยาล. ไท กนฺเลสฺ. (๖) ไท กํไว กฺวณฺ ไท ฤเล ปา มฺวายฺย (๗) ไ
กนฺเรว ไท ปนฺสฺว. กฺวณฺ ไท วร (๘) รตฺ วฺยร. ไท กนฺดาง. ไท กนฺเทง (๙) ไท ฐรม
(๑๐) รุโน จ. โข กวฺิต. โข กนฺเรว. (๑๑) โข กํไว. กฺวาล ปนฺทํ
กฺวาล วฺริหิ (๑๒) กฺวาล ทงฺหวน. ไท กปฺเกป (๑๓) ไท กปีต. ทร ชนฺน กว
วฺยร (๑๔) — สฺญ. ไท ขุณฺ์ วฺร: ไท ชฺวิก (๑๕) — ไท กนฺธิ. // (๑๖
— กปีตุ สฺ กนฺ—อสฺ (๑๗) — จนมฺทฺ ทนฺยํ ปฺรามฺมิ

คำแปล

๑. พระศังกร (ศิวะ) เป็นผู้ที่มีชัย พระมารดาของข้าพเจ้าหรือโชน”
ข้าณะเสมอ พระองค์ผู้ทรงเผาผลาญกามะ ๓. มีพระราชโอรสองค์ผู้ทรงมั่งคั่ง
(กามเทพ) ด้วยเพลิงจากพระเนตร และ ด้วยทรัพย์สมบัติแห่งโลก ผู้ทรงมีโชคโลก
ทรงทัก (บนมวยพระเกศา) ด้วยกลีบดอก ได้ปกครองดินแดนแห่งจนาตปุระ พระ
ไม้สวรรค์คือดวงจันทร์ครึ่งซีก ทงนั้ องค์แรกทรงพระนามว่าภคทัตต์
เพราะไม่ต้องการให้โลกถูกเผา (ด้วยรัศมี ของพระองค์)
๔. พระองค์ทรงมี ผู้สืบ ต่อทรงพระ
นามว่าศวีสุนทรปราชกรม ผู้ทรงกระทำให้
๒. ขอสรรเสริญแต่ธิดาของพระหิม- คิลปเจริญรุ่งเรือง (หรือกลาคือส่วนแห่ง
วัต ผู้ซึ่งเข้าไปรวมกับครึ่งหนึ่งขององค์ ดวงจันทร์) และกระทำให้ราชวงศ์ของพระ
พระหระ (ศิวะ) และพระคุหะ (สูกันท องศ์รุ่งเรืองคังดวงจันทร์ในฟากฟ้า
หรือขันธกุมาร) ก็ทรงจ้องมองด้วยความ
ประหลาดพระทัย พร้อมกับบับสั่งว่า “นี่คือ ๕. โอรสองค์แรก ของ พระองค์ทรง
พระนามว่าศวีสุนทรวรมัน คงมีความงาม

เป็นที่หนึ่งแห่งบุรุษงามทั้งหลาย มีความ
แก่กล้าเป็นที่หนึ่งแห่งวีรบุรุษทั้งหลาย

๖. โอรสของพระองค์ผู้หน้าขึ้นชมทรง
พระนามว่า ศรีนรปติสิงหวรรณ ทรงมีอำ
นาจเป็นอธิปัตย์แห่งศรีจानาสะ ครุฑจึงพระ
พิษุทรงเป็นบตีแห่งพระศรี

๗. โอรสองค์รอง ทรงพระนามว่า
สุวรรณน ประกอบไปด้วยพระสติปัญญา
หนักแน่น — — — ด้วยพระกำลัง พระ
คุณกัมภีรภาพ พระเมตตา พระทัยแกล้ว
พระยศอันสูงส่ง

๘. ใน ศก ซึ่ง ประกอบ ด้วย อำนาจ
เหนือมนุษย์ (๘) อวัยวะความรู้สึก (๕)
๘ (๑) — — — ประติมาพระมารคามิ
ลักษณะดัง พระกาวิ — — — ด้วย ความ รัก
อย่างลึกซึ้ง — — —

๙. — — — สำเนียง ที่ทรงเปล่งออก
— — —

อธิบายเพิ่มเติมของ
มหาน้ำ ทองคำวรรณ

(๑) เลขทั้ง ๓ ตัวนี้ ได้แก่มหาคักราช
๘๘ (พ.ศ. ๑๔๘๐) คือเลข ๘ แปรมาจาก
ศัพท์สันสกฤตว่า “ไอศุวรุย” เลข ๕
แปรมาจากศัพท์สันสกฤตว่า “อินุทริย”,

และเลข ๙ ก็แปรมาจากศัพท์สันสกฤตว่า
“นว” อย่างภาษาบาลี ทั้งนี้เพราะภาษา
สันสกฤตในสมัยนั้น นิยมใช้ สังขยา อยู่หลาย
อย่าง คือ (ก) สังขยาธรรมศร เช่นเอก=๑,
นวะ=๙ (ข) ใช้อักษรแทนตัวเลขซึ่งเรียก
กันว่า “อักษรสังขยาภาษาสันสกฤต” เรา
เรียกว่า “เลขกหังปายา” หรือ “เลข
แบบกหังปายา” คือ

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
ก	ข	ค	ฅ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ	ด	ถ	ท	ธ	น
ป	ผ	พ	ภ	ม					
ย	ร	ล	ว	ศ	ษ	ส	ห	ฬ	อ

(ดูคำอธิบายในสารานุกรมไทย ฉบับราช
บัณฑิตยสถาน เล่ม ๒ หน้า ๗๕๙ หรือ
ในศิลปากร ปีที่ ๒ เล่ม ๔ ธันวาคม ๒๔๘๑
หน้า ๗๐)

และ (ค) ใช้ศัพท์ (ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป
ว่ามีจำนวนทั้งสิ้นเท่าไร) แทนตัวเลข เช่น
ไอศุวรุย=๘, และอินุทริย=๕ ที่ใช้ในศิลา
จารึกหลักนี้ แต่การเรียงคำให้เรียงตาม
แบบอักษรสังขยาภาษาสันสกฤตหรือ เลขก
หังปายา ทั้งสิ้น ตัวอย่างจำนวนเลข ๘๕๙
ต้องเรียงเป็น๘๕๘ และใช้สนธิให้สละสลวย
ด้วย เช่น นวเนทริโยศุวรุย เป็นต้น.